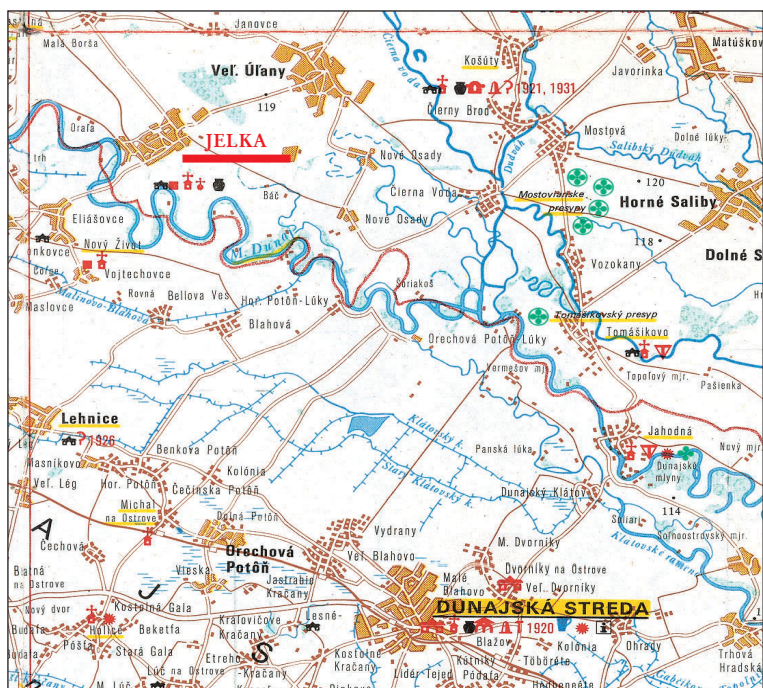

JELKA
Pozoruhodnosti

MALÁ VLASTIVEDNÁ KNIŽNICA

Na prednej strane: Hlavný oltár rímskokatolíckeho kostola
Na zadnej strane: Vodný mlyn

Obec Jelka so svojimi 3800 obyvateľmi je jedna z najväčších a najstarších usadlostí okresu Galanta. Nachádza sa medzi Galantou a Bratislavou v nadmorskej výške 123 m na severnom brehu Malého Dunaja.

Život obce vo veľkej miere ovplyvňoval Malý Dunaj aj so svojimi nespočítanými mŕtvymi ramenami. Malý Dunaj sa hádza skoro 23 km v južnej časti chotára obce. Jeho význam v minulosti okrem rybárstva podporuje aj to, že ešte aj nedávno tu mlelo sedem vodných mlynov.

Rozloha katastra obce je 3292 hektárov, z toho Jelka 2427 a Nová Jelka 865. Dnešná obec vznikla spojením Jelky a Novej Jelky r. 1960.

Kataster dnešnej obce vznikol z viacerých samostatných usadlostí a obcí. Názov obce po prvýkrát sa spomína v kráľovskej darovacej listine r. 1197 v podobe ILKA (Listina kráľa Bela IV. z roku 1239 spomína tri obce s názvom Ilka,

Pastofórium z 13. storočia

Časť rímskokatolíckeho kostola pochádzajúca z 13. stor.

ktoré patrili pod Bratislavský hrad). V roku 1256 Berenius de Ilka, r. 1291 Lolka a Jelka, začiatkom XIV. stor. sa obec nazývala Harmathely. V r. 1298 sa v chotári obce spomína usadlosť Kisa a v r. 1304 ďalšia usadlosť Lakkőz. Od r. 1343 je majetkom budínskych klarisiek. V zozname vyberača pápežských desiatkov sa obec objavila aj v podobe Jozsa a Jozsa. V r. 1355 sa obec spomína pod názvom Harmathely-Jóka, v listinách okolo r. 1500 v podobe Őralja-puszt. V neskorších listinách sa spomínajú tri obce a tri názvy: Kis Jóka, Nagy Jóka a Újhely Jóka.

Vo vojnových rokoch 1490-1505 obec spustošili vojská cisára Maximiliána a r. 1541 Turci zrovnali Veľkú Jelku a pravdepodobne aj Malú Jelku so zemou a tak pri portálnom sčítaní v r. 1553 sa v obci uvádzajú pri menách János Farkas a Tamás Hegyi iba po dve porty. V tom čase sa už spomína ďalšia obec s názvom Újhely Jóka – Újhely s dvanástimi portami, ktorá je majetkom budínskych klarisiek.

Začiatkom XVIII. storočia sa v obci viackrát objavili kuruci Františka Rákócziho II. a podľa legendy generál jeho veličenstva Františka Rákócziho gróf Bercsényi v roku 1705 konal svoje vojenské porady pod najväčším platanom na Slovensku.

Z legendárnych historických postáv tohto okolia treba uviesť mená dvoch zemanov, Stermenského a Tarsiho, ktorí patrili do sprievodu Márie Terézie a dnes sú po nich pomenované ulice.

Väčšina šľachtických rodín sa vyvinula z poddaných, patriacich Bratislavskému hradu.

Najstaršie známe rody boli Etreovci, Magyarovci, Olgyaiovci, Borsaiovci, Jánokiovci a Ilkaiovci.

Zakladateľom rodu Ilkaiovcov bol syn Zerzowoya Ilkaiho Zbima, ktorému r. 1197 kráľ Imrich udelil oslobodzovaciu listinu. Túto listinu potvrdil r. 1359 kráľ Ľudovít Veľký a neskôr r. 1455 aj Ladislav V. Za stáročia sa z rodu Ilkaiovcov vyvinuli tri rodiny: ich praded Juraj Ilkai sa narodil r. 1399 a mal troch synov: Michala, Štefana a Jána.

Kalvínsky kostol

Od syna Michala pochádza rodina Panghyovcov, od Štefana rodina Farkasovcov a od Jána pochádza rodina Nagyovcov. Z týchto rodín najvýznamnejšia bola rodina Farkasovcov. Prvým synom tejto vetvy bol Štefan Ilkai.

Rodina mala na území Bratislavskej župy právo zemepána. Z členov tejto rodiny Gašpar (1771) bol husársky kapitán, Ján (1782) bol plukovníkom slávneho Radetského husárskeho pluku, Ignác (1791-1865) bol kapitán dragúnov. Jánov syn Karol bol v r. 1848 známym advokátom a poslancom snemu, Jozef (nar. 1843) bol generálnym sekretárom prvej maďarskej všeobecnej poisťovacej spoločnosti. K starým rodom obce patrí rodina Takácsovcov. Objavujú sa v XVI. storočí a získavajú šľachtický dekrét. Z jej členov bol František od r. 1761 do r. 1771 prvým podžupanom Bratislavskej župy (zomrel na cholery). Mor postihol obec r. 1833-1866. Žigmund Takács bol r. 1829 vyberačom daní Bra-

bratislavskej župy, Ambróz bol r. 1847 dôstojníckym prokurátorom, Július zomrel 29. novembra 1898, bol Gőrgyevým pobočníkom v hodnosti nadporučíka. Rodina Takácsovcov sa v XVIII. stor. veľmi rozvetvila, pri sčítaní ľudu r. 1755 bolo medzi šľachticmi Bratislavskej župy 9 mužov z tejto rodiny.

Michal sa odsťahoval r. 1768 do Rábskej župy, Štefan, Ján a Peter ostali v Komárne a od Bratislavskej župy získali šľachtický dekrét r. 1769.

Michal dal r. 1774 postaviť dodnes stojacu kaplnku Anjelov strážnych, ktorá sa stala hrobkou viacerých členov rodiny. Kornélia Reiszighová rod. Takácsová, mala veľmi pekný ovocný sad, patriaci k najkrajším v hornej časti Žitného ostrova.

Medzi významné šľachtické rody patrila aj rodina Udvarnokyovcov. Ján získal šľachtický dekrét r. 1671, Ľudovít bol začiatkom XIX. stor. cisárskym a kráľovským dvorným radcom, Albert bol plukovníkom a strážmajstrom kráľovskej osobnej stráže (zomrel 1871), Viktor bol r. 1902

Kaplnka strážnych anjelov

cisárskym a kráľovským plukovníkom a veliteľom 52. pešieho pluku. V Jelke má korene aj ďalšia starodávna šľachtická rodina Bratislavskej župy, rodina Vízkelettyovcov. Tomáš bol v rokoch 1594-1607 poslom Nitrianskej župy, Michal bol v rokoch 1611-1919 zástupcom palatína.

Neskôr, koncom XIX. stor., získalo viac jelčianskych rodín šľachtický titul: Ravaszovci, Molnárovci, Deákovci, Csibovci, Szakálovci, Görfölovci, Görcsovci, Cséfalvayovci a Nagyovci.

Vývoj počtu obyvateľov

Rok	Malá a Veľká Jelka	Nová Jelka	Jelka
1634	300	-	-
1735	1417	178	-
1828	1944	439	-
1851	2341	293	-
1900	2478	391	-
1938	2986	526	-
1965	-	-	3779
1991	-	-	3570
1996	-	-	3799

Náboženský a duchovný život obce

Rímskokatolícka cirkev má v obci najdlhšie tradície a aj v súčasnosti je najpočetnejšia. Náboženská obec vznikla v XIII. stor. a písané matriky má z roku 1732. Kostol, resp. časti kostola, ktorého patrónom je Ján Krstiteľ, boli postavené v rôznych obdobiach. Zadná časť, tzv. malá sakristia, bola postavená ešte r. 1250 z pálených tehál v románskom slohu. Svätyňa bola pristavaná r. 1456 a hlavná loď v rokoch 1549-1577.

Prestavba z r. 1756 a prístavba zmenila kostol na jednolodový, barokový, 30 m dlhý a 8 m široký priestor s vežou ku ktorému r. 1921 pristavili krížovú loď.

Hlavný barokový oltár je darom klarisiiek z r. 1697. R. 1759 a 1831 bol zreštaurovaný. V strede oltára je obraz narodenia Jána Krstiteľa, v hornej časti je obraz Panny Márie, na bokoch sú sochy Svätej Agnesy a Kataríny, v dolnej časti Svätého Imricha a Ladislava. Na vrchole oltára je znázornený víťazný súboj Svätého Michala so Sobanom. Vnútorne steny kostola zdobia od r. 1958 olejomalby Karola Csanakyho.

Medzi historické skvosty rímskokatolíckeho kostola patrí krstiteľnica z XVIII. stor. a mechanický organ z r. 1855. Bol vyrobený v dielni bratislavského organového staviteľa Vincenta Mozsnyho. Organ je vybavený drevenými a medenými

Prícestný kríž

Socha sv. Floriána

píšťalami, osobitným stojacím hracím stolom a elektrickými mečmi, ktoré pôvodne boli mechanické.

Kostol má jednu vežu, vo veži sú tri zvony. Terajšie zvony boli odliate r. 1922 v dielni budapeštianskeho zvonára Lászlóa Szlezáka. Tzv. poludňajší zvon, vážiaci 311 kg, je darom obce Nová Jelka. Na tomto zvone odbíjajú poludnie vo všedný deň. Tzv. starý zvon, vážiaci 536,5 kg, je odliaty za milodar obce Jelka, malý zvon, ktorým sa oznamovalo úmrtie dieťaťa, je darom obce Jelka (váži 149 kg).

Spomedzi najvýznamnejších duchovných pastierov rímskokatolíckeho kostola treba spomenúť Leopolda Gregorovitsa, ktorý sa významne zapísal do dejín obec. Narodil sa r. 1883 v Kosútoch, r. 1907 ho vysvätili za kňaza; 7 rokov bol kazateľom v Kolárove, od r. 1917 do októbra 1939 v Jelke. Potom sa vrátil na miesto svojich štúdií, do Ostrihomu, kde ho vymenovali za kanonika. Pričinil sa o dnešnú podobu rím-

Socha sv. Jána Nepomuckého

Svätá rodina

skokatolíckeho kostola: dal vybudovať krížovú loď a vymenil šindľovú strechu za pálené škridle. Staral sa aj o kultúru a vzdelanie v obci. R. 1920 dal do obce priviesť mníšky a založil s nimi v Jelke prvú materskú školu. V rokoch 1934-1935 postavil Katolícky domov, kultúrny dom s trojtriednou školou. Dnes je v objekte obvodné zdravotné stredisko. S menom L. Gregorovitsa sa spája aj výstavba predchádzajúcej fary. V polovici tridsiatych rokov bol Leopold Gregorovits poslancom parlamentu v Prahe a toto postavenie sa prejavilo aj vo zveľaďovaní okolitého regiónu. V Komárne postavil chlapčenský internát Mariánum a taktiež pomáhal pri výstavbe Seneckého gymnázia. V roku 1941, už z Ostrihomu, pomáhal pri výstavbe jelčianskeho ženského kláštora, v ktorom je dnešný klub dôchodcov. Zomrel r. 1957, krátko po svojej zlatej omši, zanechajúc po sebe veľa dobrého a užitočného.

V susedstve rímskokatolíckeho kostola sa nachádza budo-

va bývalej rímskokatolíckej, neskôr štátnej školy. Je to nesko-roklasicistický kaštieľ, základy ktorého boli položené v r. 1847. Sídlila v ňom 9-triedna škola s osemčlenným učiteľským zborom.

V Jelke je aj kalvínsky cirkevný zbor, založený r. 1748 (z tohto roku pochádza aj zborová matrika). Prvý kostol reformovanej cirkvi bol postavený v rokoch 1798 – 1800, za pôsobenia duchpastiera Karola Vargu r. 1930 bol starý kostol zbúraný a na jeho miesto bol postavený terajší chrám. Reformovaná cirkev mala v obci aj svoju jednotriednu školu s jedným učiteľom, v súčasnosti je v jej objekte misionárske centrum.

Popri existujúcich historických pamiatkách treba spomenúť aj to, čo zničil nemilosrdný zub času a ľudská bezcitnosť: židovskú komunitu, ktorá v obci rozkvitala viac ako sto rokov. Židovská spoločnosť pozostávala z obchodníkov a podnikateľov a r. 1944 bolo takmer 250 Židov odvečených

Svätica Veľkej Jelky

do koncentračných táborov. Všetci, čo prežili, sa presídlili do Izraela. Židovská komunita mala v obci svoju synagógu a školu. Obidva objekty boli zbúrané. Čo dnes ešte pripomína minulosť je židovský cintorín.

Tretím a najmladším cirkevným zborom v obci je evanjelický zbor. Založený bol až po druhej svetovej vojne v súvislosti s výmenou obyvateľstva r. 1948. Svoj kostol si evanjelici postavili v rokoch 1969-1971 (predtým používali kalvínsky kostol).

Okrem židovského cintorína sa v obci nachádzajú ďalšie dva cintoríny, jelčiansky a novojelčiansky. Boli založené asi pred 200 rokmi (predtým sa pochovávalo na miesta terajšieho parku v okolí rímskokatolíckeho kostola).

Pamiatky a pozoruhodnosti

Ďalšou historickou pamiatkou okrem spomenutých kos-

Svätica cintorína

Pamätná tabuľa Alberta Szenczi Molnára v kalvínskom kostole

tolov je kaplnka Anjelov strážnych z XVIII. stor., ktorú si dal postaviť Michal Takács. Kaplnku r. 1774 prestavali a v jej krypte odpočívá rodina Takácsová.

K historickým pamiatkam obce patrí kaštieľ, ktorého základy sú z roku 1800. Bol postavený v klasicistickom štýle a jeho majiteľmi boli rodiny Farkasovcov, Olgyaiovcov, Latinovcov a Czemezovcov.

Pozornosť si zasluhujú aj pozostatky richtárskej kúrie z r. 1847 – dnešná družstevná vínná pivnica (kúriu dal postaviť Ondrej Vitál).

Ozdobou a pýchou obce je Némétov vodný mlyn rekonštruovaný v rokoch 1992-1994 a obecný skanzen. Koncom XIX. a začiatkom XX. stor. bolo v katastri obce Jelka v prevádzke 7 vodných mlynov. Némétov mlyn bol postavený r. 1894 ako plávajúci, r. 1906 ho prestavali a ukotvili na pilóty a takto pracoval až do r. 1951. Rekonštrukčné práce viedol Ján Maticza, bývalý majiteľ tomášikovského vodného mlyna.

*Typický sedliacky dom v
Jelke (zbúraný)*

Medzi historické pamiatky obce zaraďujeme aj najstaršie sochy a kríže. Najstaršia je socha Jána Nepomuckého, postavená na konci Veľkej ulice r. 1810, kompozícia Svätej rodiny na Kostolnej ulici je z roku 1886.

Kríž pri ceste smerom na Eliášovce je z r. 1881, sochy skupiny svätých v obci i na cintoríne sú z r. 1888. Ďalšie kríže sú na Stoličnej ulici, pri kostole a na Novojelčianskej ulici. Socha svätého Floriána je z r. 1930. Pozoruhodnosťou v obci je aj zákonom chránený strom, platan. Nachádza sa na začiatku obce od Veľkých Úľan. Ďalšou pozoruhodnosťou je pamätník padlým v prvej a druhej svetovej vojne. Pamätník, odhalený r. 1994, je ideovým dielom akademického maliara Alexeja Kraščeniča a postavený je na jelčianskom cintoríne.

Symbody obce

Erb:

V hornej červenej polovici deleného štítu, medzi dvoma striebornými hviezdami je vyrastajúci zlatý, striebornou šablou ozbrojený lev, v dolnej zelenej polovici beží po zlatej pažiti preskakujúc tri nízke strieborné stromčeky medzi dvoma vysokými striebornými stromami zlatý jeleň so striebornou zbrojou.

Miestna folklórna skupina

Pri tvorbe erbu sa vychádzalo z historických pečatných symbolov dvoch súčastí dnešnej spoločnej obce: pečate Jelky z konca XIX. stor., v ktorej je zobrazený pod korunou erb s kráčajúcim levom, držiacim v pravej labe šablú, a z pečate Novej Jelky z XVIII. stor., v ktorej medzi dvoma vysokými stromami na pažiti jeleň preskakuje tri nižšie stromčeky. Výjav je doplnený dvoma hviezdami.

Vlajka:

Tvorí ju šesť pozdĺžnych pruhov žltej, červenej, bielej, žltej, zelenej a bielej farby. Vlajka má pomer strán 2:3 a ukončená je tromi cípmi.

Pečať obce je okrúhla, uprostred je obecný symbol a kruhopis OBEC JELKA (priemer pečate je 35 mm)

Symbody obce boli schválené obecným zastupiteľstvom 4. 1997.

Iné pozoruhodnosti

Pozornosť si zasluhuje športový areál s tribúnami pre vyše 1000 ľudí, vybudovaný koncom sedemdesiatych rokov.

K významným objektom obce patrí aj miestne kultúrne stredisko s knižnicou a kinom, moderná budova základnej školy s dvoma telocvičňami, moderná prečerpávacía budova

vodného zdroja pitnej vody Jelka, nový rozširujúci sa kovo-
obrábací podnik ALU – Jelka a podnik na pestovanie hlivy
ustricovitej MYKOEX Jelka.

Významní rodáci obce

Sú nimi obyvatelia, ktorí dosiahli pozoruhodné výsledky
v oblasti vedy a umenia:

Dr. Pál Hegyi – lekár, spisovateľ, vysídlený r. 1948 do
Maďarska,

Dr. Béla Mészáros – vedec v oblasti výskumu rakoviny
a biológie, vysídlený r. 1948 do Maďarska

Anikó Mikolaová – poetka – významná postava
maďarských básnikov na Slovensku (1944 +1996).

Ing. Ondrej Ravasz

Interiér strojovne čerpacej stanice

Literatúra:

Borovzsky Samu: Pozsony vármegye

Fényes Elek: Magyarország geográfiai szótára

Fényes Elek: Magyarország leírása

Görföl Jenő: Jókai falu története a hozzáférhető írásos emlékek tükrében

Katolícke noviny 1955

PhDr. Ladislav Vrtel: Symboly obce Jelka

Súpis pamiatok na Slovensku

Jelčianske slovo, roč. 1993, 1994, 1995

Malá vlastivedná knižnica 83. číslo

Vydavateľstvo KT s.r.o., Komárno, z poverenia samosprávy v Jelke
2006 v počte 500 kusov

Zodpovedný vydavateľ: Tímea Szénássy

Foto: Jenő Görföl

Iniciátorom vydávania tejto edície bol Dr. Ing Árpád Szénássy

Spolupráca: Ing. Alexander Reško

Príprava: Nec Arte s.r.o.

Cezhraničná spolupráca obce Jelka a Mutěnice (ČR)

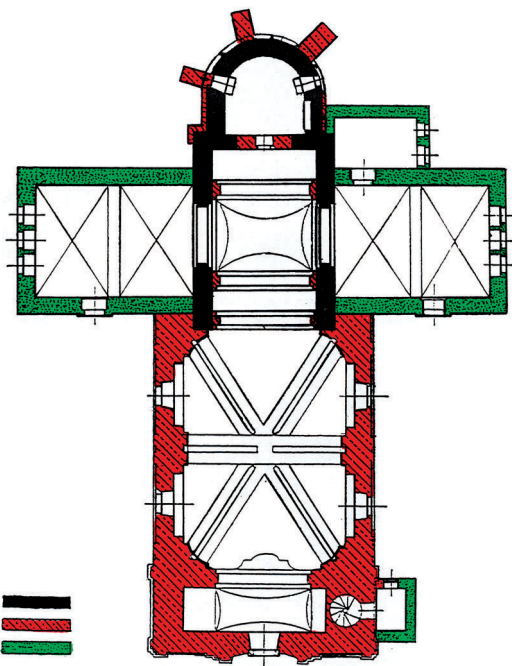
©Všetky práva vyhradené!

ISBN: 80-8056-042-0

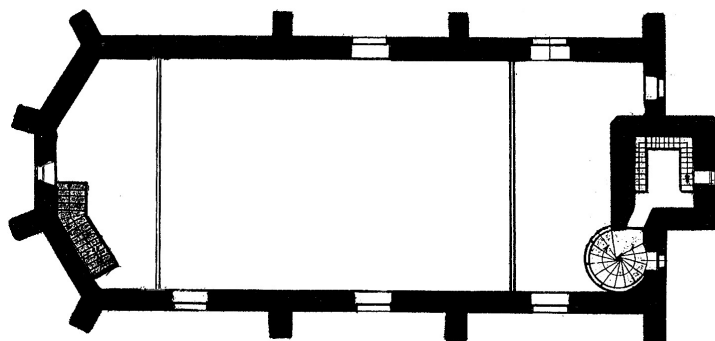
Vydávaný seriál si možno predplatiť alebo zakúpiť:

Vydavateľstvo KT, s.r.o., 945 01 Komárno

Mederčská 9, tel.: 035/7700 869

Pôdorys rímskokatolíckeho kostola

Pôdorys kalvínskeho kostola

